

NARODNI GOSPODAR

Glasilno Zadrुžne zveze v Ljubljani.

C. kr. poštne hranilnice štev. 64.846.

Telefon štev. 216.

Kr. ograde hranilnice štev. 15.649.

Člani „Zadrुžne zveze“ dobivajo list brezplačno. — Cena listu za nečlane po štiri krome na leto, za pol leta dve kromi, za četrt leta eno kromo; za člane zvezinih zadrug po tri krome na leto. — Posamezna št. 20 vin.

Izhaja 10. in 25. vsakega meseca. Sklep urejevanja 5. in 20. vsakega meseca. Rokopisi se ne vračajo. — Cene inseratom po 30 vinarjev od enostopne petit-vrste, za večkratno inseracijo po dogovoru.

Zadrugе in banke.

V zadrुžnem svetu se zadnje čase zelo pogosto slišijo tožbe o požiranju zadrug po akcijskih bankah ali takozvanih fuzijah zadrुžnih posojilnic z bankami. Zastopniki kake banke se zelo radi spravijo nad kako krepko dobro uspevajočo kreditno zadrugo, groze najprej, da bo njihova banka v dotičnem kraju ustanovila podružnico in da bo s konkurenco v kritičnem času, ki se obeta na denarnem trgu, zadrugo uničila, z vsemi mogočimi črnimi potezami rišejo strašilo na steno, nazadnje pa napravijo milo prijazen obraz ter začno slikati z najprijaznejšimi barvami ugodnosti, ki jih je pripravljena izkazati njihova banka zadruginemu vodstvu, če pridobi člane za likvidacijo in prenese poslovanje na bančno podružnico. Zapeljani voditelji kreditne zadrugе začno potem širiti črne vesti o slabem položaju in ustvarjati razpoloženje za likvidacijo. Nazadnje občni zbor res sklene likvidacijo, zadrugin ravnatelj postane ravnatelj bančne podružnice, glavni krivci dobe mastne Judeževe groše, ljudstvo je pa ob krepko zadrुžno oporo, ki jo bo v teh težkih časih bridko pogrešalo. Zgode se celo slučajji, da se več bank istočasno začne poganjati za kako banko in vprizori pravcato dražbo. Posebno pogostni so taki pojavi v Nemčiji. Zastonj svare strokovnjaki in prijatelji po zadrुžnih glasilih. Tak lov na zadrugе pa ni samo v Nemčiji, v Angliji je zaradi tega prepovedana spojitev bank, Švedska je iz enakega vzroka odredila, da banke izven glavnega sedeža ne smejo brez vladinega privoljenja ustanavljati podružnic, tudi danske zadrugarje vznemirja ta pojav. V Avstriji takih slučajjev še ni veliko, posamezni so se pa tudi že dogodili, celo pri nas na Slovenskem nismo brez njih.

Tudi drugače skušajo banke dobiti zadrugе v svoje mreže in kršiti zadrुžno disciplino, da bi na ta način zmanjšali moč zadrुžno organiziranega malega kapitala, ki jim je neprijetna. V številki od 15. 9. t. l. svari „Zadruga“ pred „lovom na kaline“, piše namreč:

„Podružnici Živnostenske banke na Dunaju ne da žilica miru. Vrgla se je zopet na agitacijo med slovenskimi posojilnicami, naj bi stopile z njo v zvezo, ker je bojda še sedaj za vsak zavod zveza s to banko neprecenljive vrednosti, a po vojski bo še zveza z Živnostensko banko „tem večjega pomena“. Razumemo: takrat se bo marsikje rabil denar in Živnostenska banka je pripravljena priti našim zadrugam na pomoč.“ Kaka je ta pomoč, smo včasih na Slovenskem že čutili. Zato tudi svojim članicam svetujemo, naj se za sedaj in pozneje za zvezo in pomoč pri Živnostenski banki vljudno in odločno zahvalijo. Naše članice so si ustvarile svojo denarno centralo pri Zadrugni Zvezi. Tu imajo priliko in možnost, svoj odvišen denar po ugodnejši obrestni meri, nego jo daje Živnostenska banka, naložiti, odtod ga bodo lahko po vojni tudi dobile one članice, katere ga bodo potrebovale — in sicer pod ugodnejšimi pogoji nego pri Živnostenski ali kaki drugi banki. Ako naše članice to upoštevajo, se bode spoštovani podružnici Živnostenske banke na Dunaju, kakor že večkrat, tako tudi sedaj lov na kaline ponesrečil.“

Ravno sedanji in bližnji časi terjajo nujno zadrugno disciplino. Zadrugnoštvo je sicer poklicano ustvariti zvezo malega in srednjega stanu s svetovnim denarnim trgov, tega pa ne more storiti po posameznih zadrugah. Močne zadrugne zveze, oziroma njihove banke naj to store. Te se lahko spuščajo v stik z bankami, ker so jim enake po svoji moči in strokovni spretnosti. Kadar se spuščajo zadrugne same v te reči, se vedno podajajo v veliko nevarnost. Zato mora veljati pravilo za vsako zadrugo: Ne spuščaj se v nikake posle s tujimi ali domačimi bankami brez vednosti in privolenja Zadrugne zveze! Pred bankami pozor, ker so zastopnice drugega sveta, zadrugnoštvu sovražnega kapitalizma.

Za koncentracijo zadrugnoštva.

Slovensko zadrugnoštvo razun Zadrugne centrale, ki v takih vprašanjih itak ne šteje, je edino v tem, da je treba izvesti zadrugno ujedinenje, samo glede praktične izvedljivosti in glede načina so še pomislili in razlike v mišljenju. Upamo zanesljivo, da bo trajno smotreno delo gospodarskega odseka doseglo popolen uspeh.

Prva se je brez vseh pridržkov izrekla za ujedinenje Zadrugna zveza v Ljubljani, — zvesta spominu pokojnega predsednika dr. Kreka. — Za njo druga največja slovenska zveza „Zadrugna zveza v Celju“ se je izrekla za ujedinenje na občnem zboru 15. avgusta 1918. Njeno glasilo „Zadruga“, št. 8 t. l. piše o tem delu načelstvenega poročila sledeče:

„Govori se zadnji čas mnogo o združenju slovenskega zadrugnoštva v enotno slovensko zadrugno zvezo. Na slovenskem jugu imamo celo vrsto zadrugnih organizacij. Naša celjska Zveza je med njimi najstarejša; nastala je že pred 30 leti iz strokovnih potreb in je obsegala takrat vse slovensko ter del hrvatskega podružništva. Polagoma so se rodile iz nje, deloma iz političnih, de-

loma iz krajevnih razlogov nove organizacije, nove zveze. — Nas, ki smo stali in stojimo na stališču, da se mora zadružništvo kakor sploh vse gospodarske institucije strankarsko-politično neutralizirati, obhaja danes veliko zadoščenje, da se slišijo iz organizacij, ki so nastale iz nas in prav mnogokrat proti nam, glasovi edinosti, da prihajajo vsi slovenski zadrugarji na isto stališče, katero zavzemamo od nekdaj mi. Kakor je videti, je precej dobre volje za zedinjenje povsod, gre za praktično, obče zadovoljivo izpeljavo in to nalogo ima prevzeti bodoče načelstvo. Upajmo, da jo izpelje na taki podlagi, da se iz sedanje akcije po združitvi ne bodo kasneje rodili novi strankarski boji, temveč se reši naše razdružništvo enkrat za vselej podobnih borb in se posveti edino le svoji vzvišeni nalogi. (Splošno pritrjevanje.)“

Denimo, da je pritrjevanje veljalo bolj misli kot obliki, ki bi bila lahko še bolj razmeram primerna.

K vprašanju zadružnega ujedinjenja se je oglasila tudi „Demokracija“, socijalistična revija. Matija Pogačar izvaja v članku „K razumevanju narodnega položaja na severu“, glede kojega izrečno izjavlja, da ga je napisal na poziv uredništva, sledeče:

„Naš posebni narodni položaj je zahteval kategorično najstrožjo koncentracijo pičlih gospodarskih sil, torej v prvi vrsti enotno organizacijo zadružništva, podreditev separatističnih teženj skupni zadevi: gospodarski osamosvojitvi naroda. Politična nevtralizacija zadružništva, razširjenje njegovega delokroga na produktivne panoge, poglobitev gospodarske izobrazbe naroda na podlagi dobre ljudske šole, velikopotezna akcija za vzgojo potrebnega števila učiteljev-strokovnjakov in modernih gospodarjev — to bi bile važne naloge resne gospodarske politike. Le z najdoslednejšim uveljavljanjem zadružnih načel, le z najnaprednejšim gospodarstvom, ki bo okoriščajoč se z gospodarskimi pridobitvami najnaprednejših narodov, dvignilo retabiliteto našega gospodarstva ne-le s stopnjevanjem produkcije, marveč kar je važnejše, s špecifikacijo gospodarskih panog z ozirom na dane zemlske in podnebne razmere in trgovinske možnosti, nam bo mogoče uspeti v svetovni tekmi narodov. Zavedajmo se, da smo gospodarsko prešibki, da bi izhajali brez tujega kapitala in da moramo že danes misliti na to, da vstvarimo potom centralizacije našega zadružnega kapitala v zadružni banki možnost kooperacije s tujim, narodno indiferentnim kapitalom. Ne delajmo si iluzij: naša zemlja ni prebogata, naši gozdovi niso preobilni, bodočnost vinogradništva je problematična, možnosti za modern obrat v kmetijstvu omejene, za živinorejo primanjkuje pašnikov vrhtega je obljudenost — zlasti Štajerske — precejšna in prevladujejo pritlikavi obrati, majhna posestva, nezmožna pri ekstenzivnem gospodarstvu preživljati družine. Izseljavanje pa, če se ne omeji, ali če bi celo naraščalo, pomeni počasno narodno in gospodarsko propast.

Danes je zavest naših grehov v narodnogospodarskem oziru precej jaka; ni nam jih treba naštevati. Kot značilen zgled bodi mimogrede omenjeno, da imamo na Štajerskem še danes nekaj denarnih zadrug, ki so članice nemške deželne centrale. Načelnih pomislekov proti enotni organizaciji za zadružništva

na nepolitični osnovi danes ni več, le posamezne osebe so še ovira za koncentracijo. Glede socialno-demokratskih gospodarskih organizacij pa velja isto, kar smo rekli o strokovnih organizacijah. Vsa Koroška, tudi velikovski okraj, ki politično pripada področju jugoslovanske socialne demokracije in takisto mariborski, ptujski in ljutomerski okraj spadajo v področje nemških gospodarskih okrožij. Socialist, ki se zaveda da izven narodne kulture ni kulture, in da je napredek narodne kulture v kapitalistični družbi odvisen od napredka domačega kapitala, da se živi od nadvrednosti, ki jih domači kapital vleče iz produkcijskega procesa, mora priznati, da ima jugoslovanski proletarijat pravico in dolžnost, da se tudi v gospodarskem oziru avtonomno organizira. Nadaljni korak, da sprejme načelo politične nevtralnosti na združni podlagi zasnovanih gospodarskih organizacij, torej prizna njih neodvisnost od političnih organizacij in se odpove njih uporabi kot političnega bojnega sredstva, mu ne bo lahek, a storil ga bo, ker ga narekuje očitni interes našega malega človeka, kojemu služiti je končno namen vsega združništva.⁴

Glede teh izvajanj pripomnimo samo, da je trditev: „Načelnih pomislekov proti enotni organizaciji združništva na nepolitični osnovi danes ni več, le posamezne osebe so še ovira za koncentracijo“ v tej obliki vendar le preostala, tudi splošno zadovoljiva izvršitev je težka stvar. Z zahtevo politične nevtralizacije tudi socialnodemokratskih gospodarskih organizacij se je pisatelj lotil jako trdega oreha, mislimo, da bodo socialni demokratje zadnji, ki bodo v tej stvari popustili.

Ena točka novega zakona o električnih napravah.

Prehajamo v novo dobo, kjer bo elektrotehnika stopila na pozorišče v splošni blagor. Časi so minuli, ko so elektriko smatrali kot luksuz ali last samo bogatih industrijalcev in večjih mest. Odslej bo v vsaki še tako majhni borni koči svetila električna žarnica in naj si bo tudi po več ur oddaljena od skupnega selišča. Električni motorji bodo lajšali trudapolno delo našemu kmetu, železnice bodo elektrificirane, deželne ceste po noči razsvetljene i. t. d.

Kakor znano dobivamo elektriko v elektrarnah s pomočjo strojev. (Glej: Pomenki o elektriki, v I. čl. Slovenska družina). Kot gonilne sile prihajajo v v poštev poleg vodne in parne moči še bencin, razna druga olja in plin. V naših jugoslovanskih krajih, ki so bogati na vodnih silah, prihajajo v prvi vrsti te v poštev in le na drugem mestu parna moč. Seveda ne smemo misliti da imamo na razpolago morda milijone konjskih sil. Pri nas so po večini bistré vode, ki hitro teko in nimajo toliko množine kot padca. Mnogo imamo vodnih koncesij po 20—50 konjskih sil, a zelo malo čez sto. Veliko je še vodne sile, ki še ni izrabljena, morda celo projektirana ne. Nekaj projektov nam je sicer

znanih, ki bi znašali posamezni po 10—20 tisoč konjskih sil, a ti so redki. Take projekte štejemo med velenaprave v nasprotju z srednjimi in malimi ki štejejo od 50—1000 oziroma od 1—50 konjskih sil.

Kakor po drugih državah tako je tudi pri nas zavel duh, da se mora s pomočjo primerne postave pomagati hitremu in zdravemu razvoju elektrotehnike v obči blagor. Pri nas so obstojale velike težkoče pri podelitvi vodne koncesije za javne elektrarne in precej je bilo to zadnje krivo, da smo v Avstriji zelo zaostali za drugimi državami glede vodnih naprav vzlic temu, da smo precej pri prvih glede razpoložljivih vodnih sil. Sedaj ko nam je vojna pokazala velike hibe parne moči vezane na prevoz premoga in je celo vojaška uprava uvidela, kako napačno mnenje je oklepiti se tako trdno parne železnice, je država naenkrat začutila velikansko potrebo po reformi na vodno-elektrotehničnem polju z ozirom na splošno gospodarstvo. Že lansko leto je stopila pred zbornico z osnutkom za postavo: Wegerecht u. andere Bestimmungen für elektr. Anlagen. V tem osnutku, ki je med tem že dobil postavno moč, je mnogo dobrega a še več slabega pred vsem vsled tega, ker je postava skovana preveč v smislu velekapitalistov namesto v občno korist. Ena izmed drugih slabih strani te postave je tudi ta, da odkazuje pozameznim večjim elektrarnam gotov delokrog in jih celo v to sili. Tako bode prekodelna centrala zalagala kraje z električnim tokom, ki bi si lahko sami omislili elektrarno manjšega obsega. Bili bi prvič neodvisni od skupnosti, drugič bi bile tudi manjše vodne moči izrabljene in tretjič, kar je predvsem važno, bi nudile veliko cenejši električni tok svojim odjemalcem, kakor pa bi to zmogla prekodelna elektrarna.

Zelo zanimiva je strokovna razprava Ing. Winklerja v tehničnem časopisu E. u. M. letnik 1917, kjer dokazuje na podlagi tehničnih računov in zbranih izkušenj, golo resnico, da veleelektrarna le na čisto določeno daljavo lahko pošilja tok ekonomično in pa vsaj še po isti ceni, kot bi to manjša elektrarna na licu mesta zmogla z lahkoto. Dasiravno velenaprave veliko cenejše proizvajajo konjsko silo in pri velikem obratu skupni stroški veliko manj oteže posameznega konzumenta, se vendar ne more kar tako splošno trditi, da je edino veleelektrarna poklicana za proizvajanje električnega toka. Veliko vlogo pri določanju tarifa za električni tok igra pri večjih elektrarnah amortiziranje ogromnega kapitala, ki se je porabil za drago napeljavo toka in njeno vzdrževanje.

Ker stroški napeljave rastejo v gotovem razmerju z dolžino napeljave, je konkurenčna moč veleelektrarne od km. do kilometra slabejša. Po gotovih računih pridemo do točke v napeljavi, kjer konkurenca velenaprave usahne napram manjši elektrarni brez daljšega omrežja. Kakor hitro je na kakršenkoli način prisiljena veleelektrarna prevzeti v svoj delokrog kraje, ki so izven ravno preje omejenega konkurenčnega polja, bo to predvsem v škodo odjemalcev samih. Prisiljeni bodo jemati dražji tok, kakor bi ga jim pa domača manjša vodna elektrarna nudila. Da na tak način ne bo vodna moč izrabljena v splošni blagor ampak da se bo podpiral le velekapital ter se razpasel tudi na tem polju, je takoj uvidno. S takim postopanjem se bodo stavile velike meje svobodnemu gradenju manjših

elektrarn in se bo s tem celotni izrabi vodnih sil več škodilo kot pa koristilo. To postopanje je tembolj čudno, če pomislimo, da ravno država stremi za tem, da se vsaka kaplja vode ekonomično izrabi in vporabi v procvit splošnega gospodarstva, v resnici pa dela drugače, ker je pač velekapitalu tako prav.

Da nam bo lažje preje navedeno presoјati, se zamislimo v slučaj, kjer v kaki gorski kotlini več kmetskih občin dobiva električni tok od prekodelne elektrarne. Vzemimo, da je kakih 100 gospodarstev priklopljenih električnemu omrežju. Ker naše srednje gospodarstvo osebuje poleg hiše, kjer se stanuje, še dve do tri gospodarska poslopja, lahko računamo na eno gospodarstvo 8 električnih žarnic poleg motorja za 2 konjski sili. To bi znašalo skupno okoli 1·8 kilovata inštalirane energije za posamezno gospodarstvo. Za celo dolino torej 180 kilovatom. Ker je kmetsko delo tako, da se mora izvršiti v čisto določenih dneh ali urah, je tudi uporablanje električne energije pri vseh gospodarstvih, torej po celi dolini v enem in istem času. Vsled tega je potrebno, da so napelјane žice izračunane tako, da zamorejo prenesti v našem slučaju vseh 180 kilovatom naenkrat. Če bi vse lučke gorele in vsi motorji tekli skozi celo leto bi to znašalo skupno $180 \times 365 \times 24 = 1576.800$ kilovatomnih ur. V resnici pa je komaj nekaj odstotkov vse inštalirane energije samo par ur v rabi in vsled tega število porabljenih kilovatomnih ur znatno pade. Ako računamo, da gore žarnice skozi celo leto povprečno 4 ure na dan in teko motorji eno uro, znaša celoletna uporaba toka okroglo 91.000 kilovatomnih ur in sicer 29.200 za razsvetlјavo in 61.800 za gonilno silo. V slučaju, da postavimo ceno za razsvetlјavo po 20 vinarjev za kilovatomno uro in za gonilno silo po 5 vinarjev k. v. u., prejme elektrarna za oddani tok okoli 9.000 kron letno. Sama napelјava pa, ki je potrebna da pripelјe tok 120 kilovatom pri 5000 voltov napetosti od glavne napelјave do kraja razdelitve stane en kilometer okoli 3250 kron mirovne cene. Ako je dolina oddalјena 10 km od glavne napetosti znaša skupno 32.500 kron. Tako odpade 3250. kron letnih stroškov vsled napelјave, katere mora elektrarna odplačevati letno za napelјavo, ki jo je nalašč radi te naselbine izvršila. Ker elektrarna teh stroškov noče kriti sama, ampak jih zvali na konsumente, pride na vsako kilovatomno uro k prvotni ceni še dodatek in sicer okoli 3·5 vinarjev na kilovatomno uro. Tako si lahko vsak sam napravi približno sliko, koliko bi morale občine oddalјene od elektrarne plačevati dražje tok, kot pa bi bilo v slučaju, da odpade draga napelјava v dalјavo. Res je sicer, da nekaj kilometrov okoli večje elektrarne ne more nobeno konkurenčno podjetje manjšega obsega dihati, ker ga večja elektrarna vsled cenejše produkcije takoj uduši. Kakor hitro pa skočijo stroški za napelјavo na 10 vinarjev pri kilovatomni uri, je že precej dvomljivo, da bi velenaprava še zmogla konkurenco manjše elektrarne v središču občin, brez dalјše napelјave.

Tako je v kratkem razloženo da postava, ki sili vele-elektarne k oddajanju toka v oddalјene kraje ni ravno v procvit splošnega gospodarstva ampak velikokrat v škodo elektrarni sami kakor tudi konzumentom.

Ker imamo ravno v jugoslovanskih krajih zelo veliko dolin, ki so ena poleg druge popolnoma ločene in so po večini bogate na manjših vodnih silah

je vprašanje o odkazanem delokrogu elektrarn za nas važno in potrebno, da se na merodajnih mestih natančneje o tem razpravlja.

Merjevec.

Miloš Štibler :

Za preporod našega združništva.¹⁾

Posledica prvih vojnih let je bila, da se je pri Jugoslovanih z veliko doslednostjo zadrževal vsak svobodnejši resničnim razmeram odgovarjajoči duševni pojav. Komaj pa so se izvršile na jesen 1916 v državni javnosti velike spremembe — nasilni konec Stürgkovčega režima, nastop vlade po mladem cesarju Karlu —, takoj se je v novem svobodnejšem vzduhu začela pojavljati mlada prerrojena jugoslovanska duša. Že v jeseni 1916 je bilo opazati v naši javnosti velike preobrate. V Slovenski Ljudski Stranki je postajal boj med staro in novo dobo vedno očitnejši, bližal se je konečni odločitvi; prvo tozadevno javno dejanje se je izvršilo koncem decembra 1916 na občnem zboru Zadružne zveze v Ljubljani, ko je dr. Krekova skupina zmagala pri volitvah zvezinega nadzorstva proti dr. Šušteršičevi skupini. Pa tudi v časopisju se je pričelo novo stremljenje očitno pojavljati. Tako je n. pr. že novembra 1916 prinesla mariborska „Straža“ pod šifro —nj— (VI. Pušenjak) članek „Slovenci po vojni“, kjer pisatelj v izrazito strankarskem listu zagovarja kooperacijo vseh slovenskih političnih strank v važnih točkah izobraževalnega, narodnoobrambnega in združnega dela. Ta članek je napotil tudi mene, da sem pod istim naslovom napisal za „Stražo“ razpravo, ki jo je le-ta objavila krog novega leta 1917. Posebno odločno se zavzemam tam za preureditev združnega življenja. Značilen pojav je bil, da je uredništvo tak članek sprejelo, istotako značilno je bilo, da je slovensko časopisje dotično razpravo vseskozi odobravalo.

Tako je novo narodno mišljenje pričelo objemati tudi najvažnejši del našega narodnega gospodarstva, naše združništvo. Sicer spada v tisto prvo dobo prenavljajočega se mišljenja spočetje še enega slovenskega združnega greha: ustanovitev „Zadružne centrale“. Toda tudi ta z vso nezadružno brezsrčnostjo izvedena ustanovitev ni mogla več preprečiti napredujočega vseobčega spoznanja, da bo treba dati slovenskemu razvoju novih smeri, osobito kar se tiče razmerja združništva do političnega strankarstva. Dr. Krek je o vsem tem že mnogo poprej razmišljal; to je ljudem naenkrat postalo znano in razumljivo in pogledi zadrugarjev so se začeli znova obračati do njega. Bil sem takrat v vojaški suknji, a to me ni zadržalo; tudi jaz sem se obrnil do drja. Kreka. Meseca marca 1917 je to bilo, ko sem mu pismeno izrazil željo, naj bi se začelo od združnega tabora do združnega tabora razpravljati o vprašanju, kako ustvariti v našem združništvu bolj zdrave medsebojne razmere, kakor smo jih imeli zadnja leta pred

¹⁾ Objavljamo članek priznanega združnega strokovnjaka, dasi ne podpišemo vseh njegovih podrobnosti in dasi je praktično delo v posameznostih že prekoračilo prve ovire, ker bo marsikatera izprožena misel še ostala praktičnega pomena.

vajno. Dr. Krek je odgovoril, da je mojega predloga vesel in naj o stvari napišem brošuro ali pa kaj za „Narodnega Gospodarja“. Istočasno sem bil v dopisovanju z drjem Kramerjem, sedanjim glavnim urednikom „Slovenskega Naroda“, ki sem ga prosil, naj skusi naše združno vprašanje spraviti v razgovor v izvrševalnem odboru takratne narodne napredne stranke. Dr. Kramer je želel, naj o zadevi napišem primerno strokovno poročilo.

Ta dva poziva, kakor končno tudi lastno spoznanje, da se v slovenskem delu jugoslovanskega združništva na noben način ne smemo več povrniti k predvojnim razmeram, te tri okoliščine torej so odločile, da sem napisal spomenico „Ustvarimo enotno slovensko združno organizacijo!“, ki sem jo izročil gg. drju Kreku, drju Korošču, drju Kukovcu, drju Kramarju in drju Kalanu (Celje, obenem tudi za drja Božiča v Celju). Na spis je reagiral g. dr. Kukovec s pismom, v katerem se priznava kot pristaš stremljenja za ozdravitev slovenskih združnih razmer in osobito tudi koncentracije naših združnih sil. Dr. Krek pa je izrazil svoje soglasje s tem, da je objavil dotično spomenico dobesedno v junijevi številki „Narodnega Gospodarja“ letnik 1917.

L. 1917. in 1918. sta prinesli vobče mnogo glasov o združništvu. Dnevno časopisje je objavilo celo vrsto člankov in notic, vedno z naglasom, da so spremembe v slovenskem združništvu potrebne, osobito kar se tiče razmerja med posameznimi zveznimi organizacijami. Izmed političnih strank se je oglasila samo nova Jugoslovanska Demokratska Stranka. Program iste kaže v celoti mnogo prijaznosti združništvu, z ozirom na naše predvojne združne razmere pa zahteva v strankarsko političnem oziru nevtralizacijo narodno-gospodarskih naprav, torej tudi zadrug in združništva. Razuntega se je na ustanovnem zborovanju te stranke sprejela resolucija, v kateri se med drugim nasvetuje za oni del jugoslovanskega ozemlja, ki obsega Kranjsko, Štajersko, Koroško, Istro, Trst in Goriško, enotna združna organizacija: a) s skupnim odborom, ki bi vodil naše združne zveze v vseh občnozadržnih upravnih zadevah, b) z denarno in blagovno centralo za vse zadruge. Komentar, ki je po zborovanju, izšel k tej resoluciji v „Slovenskem Narodu“, nasplošno povdarja potrebo strankarske nevtralizacije združništva in načelo, da se politična stranka (J. D. S.) ravna v gospodarskih vprašanjih vedno po mnenju strokovnjakov. Le-ti so zahtevali nevtralizacijo zadrug, odtod tozadevna strankina programna točka. Ta komentar pa nikakor ne pojasnjuje citirane resolucije, ki je dokaj nejasna, kakor je „Narodni Gospodar“ v svoji letošnji 13.—14. številki pravilno povdarjal. Zahteva se namreč enotna združna organizacija, v isti sapi „skupen odbor, ki bi vodil naše združne zveze,“ takoj na to „denarna in blagovna centrala za vse zadruge“. V svoječasnno v „Slovenskem Narodu“ obavljeni resoluciji se pravzaprav glasi „denarna blagovna centrala“, kar je gotovo tiskovna napaka mesto „denarna in blagovna centrala“. Resolucijo je menda razumeti tako, da zahteva stranka za enkrat skupno denarno in skupno blagovno centralo za vse zadruge, združne zveze z nalogami revizije, organizacije in pouka pa naj bi obstojale še naprej, vendar bi se naj tudi te ustanovile „skupen odbor, ki bi vodil naše združne zveze v vseh občnozadržnih“

družnih upravnih zadevah“, ali z drugimi besedami: Skupen odbor z nalogami interesnega zastopstva vsega združništva. Ta točka resolucije ni dovolj radikalna in v naših razmerah ni zadostna, kar dokazati bo prilika pozneje.

„Narodni Gospodar“ je že omenil, da pomenja navedena rezolucija JDS v kljub označeni hibi velik napredek. Vsekakor pri tem ne smemo prezreti dejstva, da je imela stranka, ki je nositeljica tega napredka, v preteklosti za seboj le manjšino naših zadrug. Stranka večine naših zadrug, SLS oziroma VLS pa se direktno še ni izjavila o našem združnem vprašanju. Koncem 1917 se je vršilo veliko zborovanje zaupnikov SLS; vsaj glasom poročila, objavljenega o tem zborovanju v „Slovincu“, se o združništvu takrat ni razpravljalo. Tudi v programu te stranke objavljenem koncem l. 1917 ni govora o združništvu. Niti na velikem zborovanju SKSZ, ki se je vršilo v Ljubljani septembra 1918, ni bilo govora o naših perečih združnih zadevah, dasiravno bi bil to pričakoval vsak zadrugar. — Vsaj v tozadevnih časopisnih poročilih ni najti ničesar. — Pa tudi Zadrugna zveza v Ljubljani, ki je bila vedno posestno stanje SLS, se še ni izjavila. Na drugi strani je beležiti sledeča dejstva: Vse časopisje SLS se je dosledno zavzemalo za koncentracijo domačega združništva, osobito še strokovno glasilo „Narodni Gospodar“; v istem smislu so se pri raznih prilikah izjavljali mnogi govorniki te stranke, med tem ko nasprotnih glasov od te strani ni bilo slišati. Ravno tako ni brez pomena, da je prišlo z sodelovanjem VLS kot večinske slovenske politične stranke do ustanovitve Narodnega Sveta, ki si je stavil tudi nalogo urediti naše združno vprašanje. Z ozirom na vse to je upravičen sklep, da je tudi ta stranka za preosnovo združništva, osobito za koncentracijo istega.¹⁾

Izmed združnih zvez se ni doslej nobena oglasila. Pač pa je obširno razpravljal o zadevi predsednik Zadrugne Zveze v Celju, g. dr. Božič v spisu „Združno delo med vojno in po vojni“, ki je izšel v Celju l. 1917. Dr. Božič se je postavil na odklonilno stališče in bo potrebno o tem razpravljati v posebnem poglavju.

Poglavitne točke, krog katerih so se gibali vsi dosedanji glasovi in predlogi glede našega združništva, so nekako sledeče: Skupni odbor združnih zvez ali „prosti odbor“. Tega je prvotno predlagal pod imenom „prosti odbor“ doktor Božič, vsled česar se bo o tem predlogu razpravljalo v poglavju, ki bo posvečeno drju Božiču in njegovemu stališču napram našemu združnemu vprašanju. Nadalnje točke so: Skupna denarna centrala; skupna blagovna centrala; konkurenčne ali vsenarodna združna organizacija. O teh točkah se bo radi večje preglednosti razpravljalo istotako v posebnih poglavjih.

¹⁾ SLS je dosledno ves čas praktično delala za koncentracijo, formalno ji ni bilo tega razglašati, ker so bili v tem oziru vsi njeni somišljeniki enega mnenja. Med tem se je SLS dne 14. oktobra v seji načelstva tudi formalno izrekla za gospodarsko koncentracijo.

Osnutek slovenskega narodnega gospodarstva.

Narodi v okvirju monarhije so že davno polnoletni. Ves civilizirani svet je to tudi uvidel in vpošteval, samo naši dualistični vladi in z njima nemški kapitalizem in madžarski plemiči in judje tega niso hoteli priznati. Svetovna vojna je ustvarila položaj, ki mu ti činitelji niso bili več kos. Z mirovno ponudbo centralnih držav je dualistična monarhija umrla notranje slabosti. Pripravlja se zamotana, težavna zapuščinska razprava. Zadnjikrat se bodo udarile avstroogrške narodnosti to pot za svojo dedščino. Po kakšnem ključu naj se razdeli skupni hišni inventar in dolgovi? Zanimivo je, kako hitro so se začeli oglašati zastopniki nemške industrije v državni industrijski zvezi, ki silijo na to, naj Nemci dan položaj nemudoma priznajo in sami vzamejo v roke izvršitev in razdelitev. Obdržati si hočejo inicijativo in izrabiti domnevano nepripravljenost drugih narodov. Položaj je zanje v toliko ugoden, ker so sedanji „beati possidentes“¹⁾. Velik del inventarja imajo v svojih rokah, primeroma večjega kot drugi narodi.

Narodi, ki v stari hiši niso našli zaslužene veljave, bodo tudi pri zapuščinski razpravi zastopali etično načelo krščanske pravičnosti. Branili bodo dolžne deleže. Vsak narod naj dobi toliko na pot v bodočnost, da bo mogel pošteno izhajati, ne kot rentnik ali penzionist ampak kot priden delavec, producent.

Zato je danes bolj kot kdaj potreben za vsak narod pregled potreb lastnega konzuma, pregled produktivnih sredstev in zmožnosti na njegovi zemlji in pregled osebne produktivne narodne sposobnosti in slika dosedanje njegove denarne in blagovne bilance. Tak pregled bo tudi primerna pozitivna podlaga za gradnjo novega gospodarskega reda za bodočo narodno gospodarsko politiko.

Milko Brezigarjev „Osnutek slovenskega narodnega gospodarstva“, ki je posvečen dr. Antonu Korošču, izvršitelju jugoslovanskega testamenta, je tak pregled za nas Slovence. Brezigar je z občudovanja vredno pridnostjo zbral ves statistični materijal, ki omogoči nazorni pregled naših produktivnih sil in konsumnih potreb in ga je uredil po metodi moderne nacijske ekonomije. Gospodarskopolitične naloge, ki slede iz danega položaja, je deloma samo nakazal, deloma nekoliko obširnejše razvil.

Bistvena naša narodnogospodarska zahteva, ki zveni iz vsake strani nove knjige da se mora popolnoma nacijskopolitično naša zemlja in tuja industrija na njej, je v kratki dobi zadnjih dni postala skupna lastnina celega naroda. Vprašanje načina bo težavnejše in v tem pogledu tudi javno mnenje ne bo tako enotno.

Glede nacijskopolitičnega razvoja industrije omenja pisatelj konkretno samo, da čaka pri tem slovenske banke obilo dela. „Njih naloga bo spraviti velepodjetja, v katerih je obrat na združni podlagi nemogoč ali pa nepriporočljiv, v naše roke ter jih financirati. Vsekakor bodeimo rabili veliko ustanovno banko. Slovenski delavci, ki jih šteje uradna statistika leta 1915 v industrijski in obrtni stroki 62.789, bodo ugovarjali, da jih je pisatelj v sliki industrije na naši zemlji

¹⁾ „Srečni posestniki“.

premalo vpošteval. Tudi pri njenem nacijonaliziranju bodo hoteli zase vlogo, ki je primerna njihovemu dosedanjemu delu pri njenem razvoju. Poleg zemlje, na kateri je zgrajena, so edin pravni naslov za zahtevano nacijonaliziranje.

Nas mora predvsem zanimati II. del nove knjige, ki se peča z zemljedelstvom. Obširno obravnava produkeijske pogoje za vse važnejše pridelke, dosedanje uspehe kmetijskega gospodarstva v primeri z drugimi deželami. Dotaknil se je tudi vprašanja, kako bi vplivala na naše poljedelstvo tesnejša zveza s Hrvatsko in Slavonijo in prišel je do zaključka, da bi bila ta zveza blagodejna. V prehodnji dobi bi s hrvaško pomočjo mogli napolniti svoje na pol izpraznjene hleve, od tam bi dobili krmo, posebno koruzo in živež za delavce. Hrvatska bi nas ne podpirala samo, ampak bi nas indirektno prisilila k agrarnim reformam. Zlasti velikega pomena bi bila pa Hrvatska za povzdigo naše industrije. Ta del našega agrarnega vprašanja bi zaslužil vsestranskega premotrivanja.

Program agrarne reforme, ki ga je razvil pisatelj na podlagi te slike, nas posebno zanima, saj smo v Narodnem gospodarju agrarnemu programu vedno posvečevali posebno pozornost. Naj ga navedem dobesedno:

„Poljedelec bo moral obdelovati polje po strokovnjaških navodilih. Narod mora imeti pravico, da predpiše kmetu način obdelovanja. Vse to bo hasnilo v prvi vrsti kmetu in šele posredno narodu. Ta pravica naroda ima samo ta smoter, da povzdigne produktivnost zemlje. Da doseže narod ta smoter, se morajo izvršiti tri naloge:

1. Ugotoviti produktivna svojstva posameznih pokrajin našega ozemlja,

2. pripraviti potrebna semena, gnojila, orodje in druge potreščine,

3. podučevati kmeta o umnem kmetijstvu.

Te tri naloge so izvrševale že dosedaj zadruga, kmetijske šole ter druge slične institucije. Njih delokrog pa je bil preozek ter je imel več ali manj le akademičen značaj. Ugotovile so, da bi bilo tako ali tako obdelovanje uspešnejše, niso pa mogle prisiliti kmeta, da bi se ravnal po predpisih. Naša zemljedelska uprava mora postati organična, to je mora imeti sredstva, da se bodo izvrševali strokovnjaški predpisi. Državni in družabni interes na uspevanju zemljedelstva mora biti tudi potom zakonodaje dokumentiran.

Podlaga in temelj zemljedeljske organizacije bi bile zadruga. Tako kakor obstoja politična država iz samostojnih občin, tako naj bi naša zemljedelska uprava slonela na zadrugah. Zemljedelska uprava bo občevala z zadrugami, te bodo posredovateljice med posameznim poljedelcem in državo. Vsak zemljedelec bo moral biti član zadruga. Vsi, ki obdelujejo zemljo ali se pečajo z živinorejo na enem zaokroženem ozemlju, morajo biti člani pristojne zadruga. Ni treba, da bi se ozemlje zadruga vjemalo s politično občino; pri določitvi bi bili merodajni gospodarski, posebno prevaževalni oziri.

Najvažnejše naloge zadruga bodo sledeče:

1. objavljati poduke in ukrepe zemljedelske uprave ter nadzorovati, da se bodo člani ravnali po predpisih,

2. prevzemati blago od zemljedelske uprave za svoje člane ter opravljati denarne posle,

3. oskrbovati stroje, ki so za skupno vporabo.

Tudi te naloge, ki naj jih izvršuje zadruga, niso v bistvu nove; agrarna reforma pa zahteva, da bodo vsi kmetovalci obdelovali zemljo tako, kakor jo sedaj izobražen in umen kmetovalec. Nova je samo oblika. Vsak kmetovalec bo moral biti član pristojne zadruge, bo moral racionalno in intenzivno obdelovati zemljo ter intenzivno izkoriščati živinorejo.

Na Slovenskem smo imeli l. 1915 približno 1000 zadrug, od teh je bilo 900 poljedelskih s približno 140.000 člani. Člani zadrug niso sicer sami zemljedelci, ampak tudi rokedelci, vendar jih je razmeroma malo. Ker je na slovenskem približno 150.000 kmečkih rodbin, se lahko reče, da je že sedaj devet desetlin zemljedelcev včlanjenih v zadrugah. To dejstvo nam bo agrarno reformo jako olajšalo. Podlaga, na kateri naj zida zemljedelska uprava svojo veliko stavbo, je že ustvarjena. Zadruge imajo po svojih pravilih isti namen kakor zemljedelska uprava, manjkajo jim samo sredstva. Dežela se mora za izvedbo agrarne reforme poslužiti že obstoječih zadrug. Zadruge morajo postati organ zemljedelske uprave.

Obstoječe zadruge se lahko reformirajo, da bodo mogle sodelovati. Zadrugi zakon bo treba v nekaterih točkah prilagoditi novemu delokrogu. Zadruga bo imela dva delokroga in sicer dosedanji, ki naj se imenuje lastni in drugič oni, ki ga odkaže zemljedelska uprava, to je prenešen delokrog. Lastni delokrog ostane skoro docela neizpremenjen, samo oni posli, ki se bodo uvrstili v prenešen delokrog, se morajo izločiti iz prvega.

V prenešen delokrog zadruge spadajo tri zgoraj navedene naloge.

Zadruga bo torej izvrševalni organ deželne uprave. Ona bo pripravila sredstva za nakup potrebnega blaga, semena, gnojil, orodja itd.

Neposredno nadzorstvo nad zadrugo oziroma nad njenim prenešenim delokrogom bodo imeli pokrajinski uradi. Voditelj takega urada mora biti akademično izobražen agronom. Pokrajinski urad bo obsegal približno teritorij sedanjega okrajnega glavarstva. V nadzorstvo posameznega pokrajinskega urada bo spadalo povprečno 50 zadrug; vsega skupaj bo torej kakih 20 pokrajinskih uradov. Med tem ko je zadruga izvrševalni organ, bo slednji proučeval zemljedelske razmere svojega okraja, stavil predloge glede obdelovanja zemlje ter poučeval zemljedelca. Ta urad bo znanstveni, izobraževalni in upravni organ zemljedelske uprave.

Na podlagi strokovnega raziskovanja bo stavil predloge v sledečih vprašanjih:

1. o najmanjši množini gnojil, ki naj se porabi za posamezno kulturo,

2. o načinu obdelovanja zemlje in oskrbovanja živine,

3. kateri sadovi naj se pospešujejo in kateri naj se radi prenizke rentabilite opuste.

Zemljedelska uprava bo dobila od vseh pokrajinskih uradov vsakoletno taka poročila; na njih podlagi se napravi zemljedelski načrt, ki bo predložen zakonodavcu. Ako se potrdi, bo obvezen za vse zemljedelce. Kakor že omenjeno, ne bo ta načrt naložil kmetu bremen, ampak ga bo samo primoral posvečati večjo pozornost zemlji ter jo racionalno in intenzivno obdelovati.

Druga važna naloga pokrajinskih uradov bo izobraževanje kmetovalca. Nove metode obdelovanja bodo potom časopisja, strokovnih listov, brošur i. t. d. poljudno tolmačili ter nazorno poučevali kmetovalce svojega okraja. Potovanje ter stik s kmetom bo njih važna naloga. Oni bodo izvedli izobraževalni del zemljedelske reforme.

Naravno je, da se ne bodo pokazale posledice reforme kar čez noč. Kakor že omenjeno, bodo pretekla mnoga leta, predno se upostavi naša živinoreja. Hitrejši uspehe dosežemo v poljedelstvu, ako se resno oprimumo agrarne reforme. Že v prvih 2 ali 3 letih se bodo pokazali sadovi, ki bodo postajali vedno obilnejši. Naše polje bi lahko dvakrat več rodilo in kmet bi imel manj truda kakor dosedaj. Vsa težka dela, kakor oranje žetev in mlatitev bi opravljali stroji. Obdelovanje bi postalo razmeroma tudi ceneje. Pri nas se seje žito z roko ter se porabi za vsak hektar 200 kg, s strojem pa samo 150 kg. Že pri setvi bi prihranili na leto najmanj 70.000 g žita. Sploh moramo obdelovanje zemlje reformirati tako, da bo tudi mali kmet obdelaval zemljo pod istimi pogoji in z istimi stroški kakor veleposestnik ter da bo deležen vseh prednosti, ki jih ima slednji. Zadruga, v kateri bodo združeni vsi kmetje, jim bo dala potrebna sredstva na razpolago. Prezgodaj bi bilo, ako bi že sedaj govorili o konkretnih uspehih; na vsak način pa nam mora agrarna reforma dvigniti produktivnost zemlje in ž njo dohodke kmeta ter po socialnih načelih porazdeliti sadove našega polja. Strokovnjaki trdijo, da bomo mogli z radikalno agrarno reformo ne le nadomestiti veliko izgubo, ki jo trpimo na živinoreji vsled vojske, ampak da bomo dvignili vrednost zemljedelskih pridelkov vsaj za 80 milj. K na leto — vse to predno poteče prvo desetletje. Kasneje bodo dohodki vedno večji.“

Pisatelj smatra sedanje razmere kot ugodne za izvršitev takega programa, ker so med vojno nastali novi pojmi o zemljiški lastnini, razdelitev kmetijskih pridelkov si je država pridržala in tako je kmet ostal dejansko samo upravitelj svoje zemlje in po njegovem načrtu naj bi se položaj v toliko izpremenil, da bi kmet ostal izključni lastnik svojih pridelkov, narod bi pa zahteval od njega, da obdeluje zemljo kar najbolje, tako da obrodi kar največ sadu. Po statistiki, ki jo pisatelj sam navaja je na slovenskem ozemlju 65 0/0 vsega prebivalstva kmečkega poklica, zato bo kmečki stan v narodni državi lahko sam določal značaj agrarni politiki. Vprašanje je torej samo, kakšno stališče bodo zavzeli naši kmetje do predlagane agrarne reforme.

Dosedaj smo mi sami primeroma omejeno mogli vplivati na smer agrarne politike. Prisilna sredstva so bila na tem polju precej omejena. Za napredek kmetijstva se je delalo s poukom, podporami in premijami, pospeševale so se

kmetijske organizacije, seveda je bila odločilna tudi državna carinska politika. Razrešiti bo treba vprašanje, ali je prisilna agrarna reforma priporočljiva. Po mojem mnenju, bodo rekli kmetovalci, da ta del nove knjige diši preveč po olju in zeleni mizi. S tako reformo bi se vgnezdil birokratizem v kmetijsko produkcijo. Predlagani načrt nehote spominja na jožefinsko dobo. Odločiti bi se mogli zanj edino v slučaju, če bi se ne mogli zanesti, da bo pouk v kmetijski tehniki, trgovini in organizaciji, pomoč pri nabavi potrebnih sredstev in gospodarskopolično pospeševanje ne obetali zadostnega uspeha. Kakor se naš kmet rad proglašal kot konservativen, vendar imamo že po sedanjih izkušnjah pri agrarnopolitičnem delu trdne dokaze, da je naš kmet za vsak napredek jako dovzeten, da se tudi novotarij rad oprime, samo jasno se mu mora predočiti rentabiliteta.

Tudi na značaj zadružništva bi predlagani načrt ne imel najboljšega vpliva. Avtonomnost zadružništva je tudi za vzgojo ljudskega značaja neprecenljive vrednosti. Za prenešeni delokrog se naše ljudstvo tudi pri občinah ni nikdar ogrevalo. Umevanje in spoštovanje samouprave bomo v lastni državi morali vedno gojiti in ravno zadružništvo bo nudilo za to lepo priliko.

O zadrugah posebej je v knjigi sledeče poročilo na strani 151:

„Zadruham je odkazan jako širok delokrog v poljedelstvu in obrtništvu. Tudi v industriji bodo zavzemale važno mesto. O vsem tem je bilo že govora.

Na eno točko naj opozorim, v kateri se morajo zadruge bistveno razločevati od bank. Smisel zadružne organizacije je ta, da se združijo majhne gospodarske, posebno denarne moči, tako da nastane iz mnogo malih ena velika. V tem pravcu morajo biti zadruge dosledne. Ni dovolj, da se združi omejeno število v eno zvezo, ampak vse zadruge cele dežele, v kolikor zasledujejo isti smoter, morajo biti združene v eni centrali. Vse zveze, ki zasledujejo isti namen, si morajo ustvariti skupno organizacijo.

Potrebujemo neobhodno veliko centralo, ki bo razpolagala s takimi svotami, da bo mogla uspešno vzdržati konkurenco na svetovnem trgu. Delokrog se mora razdeliti v dva glavna dela. Prvi se mora pečati s pospeševanjem produkcije zadružnikov, drugi pa mora biti popolnoma komercialen, ki se bo pečal z uvozom in izvozom ter se ravnal po načelih privatnega kapitala. Vse poljedelske zadruge si morajo ustvariti eno centralo. Ravno tako se morajo organizirati obrtne zadruge, v kolikor nimajo konkurenčnega delokroga. Ti organi bi razpolagali z velikimi svotami ter nastopili pri nakupovanju in prodajanju tako kakor veletrgovec. Vseh prednosti, ki jih ima veletrgovina, bi postala deležna najmanjša zadruga.

Prvi odstavek se nanaša na odstavek o zadrugi na straneh 26 in 27; ki naj ga tudi navedem:

„Naš mali in srednji kmet, ki sta jedro zadružništva, bosta deležna gospodarskega napredka. Mali kmet, ki je moral do sedaj skoro polovico leta opravljati težaška dela na tujem posestvu, bo obdeloval izključno svojo zemljo, ki mu bode dovolj rodila za celo njegovo rodbino. Vsled nacionaliziranja posestev, posebno gozda, se bo njegova kmetija povečala.

Avstrijska politika je bila v službi kartelov in velekapitalistov. Sedanji proizvodjalni sistem zahteva, da se naberejo na eni točki veliki proizvodjalni kapitali. Z malimi svotami ni mogoče ustanavljati podjetij, da bi konkurirala na svetovnem trgu. V avstrijskem sistemu se je izbral skoro ves kapital v rokah peščice ljudi. Tudi mi bomo morali nabirati prihranke ter jih kopičiti, da nastane iz malih velika svota, ki se bo produktivno vporabljala. Tudi mi bomo morali graditi velepodjetja, ki zahtevajo velikih kapitalov. Kdo naj bo njih nositelj? Posamezni, oziroma mala gruča ljudi, ali pa velik del naroda? Država naj podpira, v kolikor dopušča proizvodjalni sistem, široke kroge prebivalstva, ki naj bodo nositelji narodnega premoženja in ustanovitelji velepodjetij. Sredstvo, katerega se bodo posluževali, je zadržuga.

Pred avstrijskim sistemom imamo to prednost, da ni razvit pri nas velekapital, da nimamo politično vplivne skupine, ki bi tradicionalno nabirala prihranke naroda. Posamezni kapitalisti se niso do sedaj strnili v politično družbo, ki bi bila merodajna za politično gospodarstvo.

Obrtniški stan ba moral iskati samopomoči v združnih zvezah. Nakupovanje sirovin bodo prevzele zadruga, ki se lahko združijo v velika industrijska podjetja.

Čevljarske in mizarske zadruga so že pred vojsko uspevale. Stroke, ki so pritikle zemljedeljstva, kakor konserviranje sadja, sirarne itd. delujejo uspešno na tej podlagi. Produkcija železnih sirovin in polsirovin, rudniki, premogovniki, papirnice ter tekstilna industrija bo morala i nadalje sloneti na sedanji individualistični podlagi.

Obširno sem navedel pisateljeva izvajanja, v kolikor zadevajo agrarno politiko in združništvo. Zelo jasno je označena potreba združne koncentracije in potreba, da se združništvo uveljavi kot vodilni organizatorni princip v narodnem gospodarstvu. Samo škoda, da je zasenčil pisatelj sliko združništva z zatajitvijo njegove avtonomnosti. Notranje trgovine se pisatelj ni dotaknil, zlasti mala trgovina po deželi se bo morala po možnosti nadomestiti z združništvom.

V času, ko se kolo zgodovine tako hitro vrti, nam nova knjiga ne bo dolgo zadostovala. Pisatelj se bo moral lotiti naloge, da nam preskrbi s pomočjo hrvatskih in srbskih narodnih gospodarjev podobno knjigo o celem jugoslovanskem narodnem gospodarstvu.

Dr. M.

==== Zadružni in gospodarski pregled. ====

Tretji avstrijski združni shod. V četrtek, dne 7. novembra 1918 se bo vršil v sejni dvorani nižjeavstrijskega deželnega zbora v I. okraju v Gosposki ulici 13 na Dunaju tretji avstrijski združni shod. Prvi se je vršil leta 1906, drugi pa v prosincu leta 1910. Sedaj je vojna povzročila daljši

presledek. Na dnevnem redu je poleg drugega poročilo o sedanjem stanju kmetijskega združništva v Avstriji in dvanajstletnem delovanju Splošne zveze kmetijskih zadrug v Avstriji, ki ga bo podal ravnatelj dr. Pavel baron Störck; o stališču kmetijskih zadrug do vojnogospodarskih odredb,

njih delu na tem polju in njihovih nalogah v prehodnem gospodarstvu bodo poročali: zadružni inštruktor Franc Hilmer, zadružni ravnatelj dr. Moric Weden in zadružni ravnatelj ces. svetnik Anton Blažek. O odškodovanju kmetijskih zadrug v vojnih ozemljih za po vojni povzročene škode in o obnovitvi kmetijskega zadružništva v teh krajih bo poročal državni poslanec Jan Sedlák, o pospeševanju brezdenarnega plačilnega prometa po kmetijskih zadrugah pa dr. O. Neudorfer. Predsednik Pokojninskega društva kmetijskih zadrug v Avstriji deželni rač. ravnatelj Jožef Faschingbauer bo podal poročilo o starostni preskrbi uradnikov in nastavljenecv kmetijskih zadrug.

Tudi mi doma bomo morali misliti na to, kako bomo pretrgali premor, ki ga je provzročila vojna v našem zadružnem poku. Prej smo imeli lepe zadružne shode, predavanja o zadružništvu pri kmetijskih poučnih tečajih in zadružno šolo. Gospodarski položaj, ki ga morajo vpoštevati naši zadružni delavci, je postal med tem neprimerno bolj zamotan, celo vrsto izurjenih zadrugarjev smo izgubili, nadomestila zanje ni, poleg tega se odpirajo zadružništvu vedno nove, širše naloge, zadružni pouk je pa zastal. Zlasti v bližnji dobi bo treba rešiti važna življenska vprašanja slovenskega zadružništva, kakor je vprašanje zadružne koncentracije, pri tem bi morali sodelovati dobro podkovani in poučeni vsi zadružni člani. Pri novi narodnogospodarski uredbi v Jugoslaviji bi moralo biti slovensko zadružništvo inicijativen, odločilen faktor, ali bo? Odvisno je od pripravljenosti naših zadrugarjev, da bodo znali obvladati gospodarski položaj.

Občni zbor Splošne zveze kmetijskih zadrug v Avstriji. Dne 6. novembra 1918 ob 3. uri popoldne se bo vršil občni zbor Splošne zveze kmetijskih zadrug v Avstriji na Dunaju. Poleg običajnega dnevnega reda je napovedano poročilo dr. Neudörfejevo o uporabi rentabilitetnega načela

pri obdavčenju zadrug. Isti dan ob 6. uri zvečer se bo vršil tudi občni zbor Pokojninskega društva kmetijskih zadrug v Avstriji z običajnim dnevnim redom.

Jadranska banka povišuje svojo delniško glavnico od 20 na 30 milijonov kron. Izdala je 25.000 novih delnic. Banka je ustanovila z dovoljenjem vlade novo zavarovalnico Atlanto, zavarovalno družbo v Trstu.

V neplemeniti službi. Na občnem zboru Zveze nemških posojilnih društev (šulcedeličevk) na Češkem v Pragi 8. septembra t. l. se je obširno obravnavalo vprašanje, kako naj zadružništvo sodeluje pri „ohranitvi“ nemške narodne posesti. Že lansko leto se je ustanovila zadruga z omèjeno zavezo „Nemška posestna, nakupovalna in prodajalna zadruga «Domača gruda» za južno Češko“. Ravnatelj Wrabetz je priporočal, da naj se po vseh narodno „ogroženih“ krajih ustanove podobne zadruge, kot je „Domača gruda“ v Budjeovicah, ne samo na Češkem, ampak tudi po Štajerskem, Koroškem in drugih kronovinah. V prvi vrsti morajo občinska zastopstva podpirati take zadruge s pristopom in darovi. Ko bo takih zadrug več, naj se združijo v zvezo, ki bo lahko z večjimi sredstvi in z večjim vplivom pospeševala gibanje. Zaupniki nemškega naroda, politiki in narodni voditelji naj stopijo gibanju na čelo. Jasno je, da ne gre za ohranitev narodne posesti ampak za ponemčevanje slovanske zemlje. Vsaka lepa ideja, tudi zadružna se lahko vpreže za nečedne namene.

Razglas.

Bivši člani „Hranilnice in posojilnice“ in „Kmetijskega društva“ v Vipavi odnosno pravni nasledniki umrlih članov se pozivljajo, da dvignejo pri navedenih zadrugah svoje odpovedane deleže **do konca t. l.**, sicer zapadejo zneski v prid ubožnega zaklada v Vipavi.

Hranilnica in posojilnica v Vipavi, r. z. z n. z.
Kmetijsko društvo v Vipavi, r. z. z o. z.!